

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

95

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • ערב חג הפסח תשע"ג

וקיבלו קרבת אלוקים כמו אב לבן, וגם קיבלו דרגה של נבואה, וכפי שמבואר בהמשך פסוקי השירה שאמרו דברי נבואה על העתיד, ולכל זה היה שייך לזכות רק אחרי שלא ראו את המצרים.

בניסן נגאלו

אנחנו עומדים עכשיו בחודש ניסן, וידוע מה שאמרו חז"ל (ראש השנה יא, א) בניסן נגאלו אבותינו ממצרים ובניסן עתידים להיגאל, היינו שחודש ניסן הוא זמן שמסוגל לגאולה.

ובאמת כל גאולה צריכה זכויות, וצריכים להיות בדרגה גבוהה יותר מהרגיל כדי לזכות לגאולה, ומה שאמרו "בניסן נגאלו" היינו שבחודש ניסן זכו וקיבלו דרגה של ראויים להיגאל, וכך בכל שנה ושנה חוזרת ההשפעה שהזמן הזה מסוגל להתעלות בדרגה ולהיות ראויים להיגאל, וגם הגאולה העתידה תהיה בחודש ניסן על ידי שכלל ישראל יתעלו בדרגה והיו ראויים לגאולה.

ולכאורה קשה שהרי אנו אומרים ב"אני מאמין" אחכה לו בכל יום שיבוא, והיינו שמחכים לגאולה בכל יום ולא רק בחודש ניסן. ואפשר לפרש על פי מה שאמרו חז"ל (סנהדרין צח, א) "כתיב בעיתה וכתב אחישנה, זכו - אחישנה, לא זכו - בעיתה", והיינו שאם כלל ישראל זכו ויעשו תשובה, אז הקב"ה יחיש את הגאולה ויקדים אותה לפני זמנה, וזה יכול להיות בכל יום ולא רק בחודש ניסן, אבל הזמן הקבוע לגאולה "בעיתה" הוא בחודש ניסן.

ואמנם זה לעומת זה עשה האלוקים, שבזמן שמסוגל להתעלות יש יותר ניסיונות של בטלה, וכך גם חודש ניסן הוא בין הזמנים, ויש בו רפיון מתורה. וצריכים לדעת מה שכתוב בספרים כי ימי בין הזמנים נועדו בשביל המלמדים ולא בשביל התלמידים, שהמלמדים היו עסוקים מאד, ופעם היו יושבים ולומדים עם התלמידים מבוקר ועד ערב בלי שעות של מנוחה, ולכן קבעו עבורם את בין הזמנים בחודש ניסן ובחודש תשרי, כדי שיוכלו להכין את צרכי החג.

אבל למעשה כיון שבין הזמנים הוא זמן שיש רפיון בעולם, לכן גם החיוב בימים אלו יותר גדול, וצריכים בבין הזמנים להתאמץ וללמוד בהתמדה יותר מכל השנה, ולזה צריך להיות בעל הבנה ולא לחפש שחרור ופריקת עול תורה. ויש בעולם הרבה שאינם מבינים זאת, וכפי ששמעתי השבוע מבחור אחד, שאימו דורשת ממנו שבבין הזמנים ילמד פחות מכל השנה מפני שצריך לנוח, אבל באמת זה שייך רק לרופא או לפסיכולוג לדעת אם הוא זקוק למנוחה.

ולא רק בניסן יש רפיון אלא גם בכל השנה בזמנים של קדושה שמסוגלים להתעלות יש רפיון מתורה, וכגון בימי ששי ושבת, שבת הוא יום קדוש ומסוגל להצלחה בתורה, והתורה בשבת חשובה יותר מלימוד תורה של כל השבוע, וידוע מה שכתוב בספרים שכל מצוה שעושים בשבת היא פי אלף ממצוה שעושים בימי החול.

והרמ"א כתב להלכה (או"ח סימן ר"צ) כי בעלי בתים שאין תורתם אומנותם צריכים בשבת ללמוד יותר מכל השבוע, ואילו תלמידי חכמים שתורתם אומנותם צריכים בשבת קצת לנוח. אמנם זהו רק למי

יציאת מצרים

בתפילת מעריב בברכה של יציאת מצרים אנחנו אומרים: ואמונה כל זאת וקיים עלינו וכו' ואנחנו ישראל עמו, היינו שמכנים את כלל ישראל בתואר "עמו", וכן אחר כך ויוצא את עמו ישראל מתוכם לחירות עולם, ואילו בהמשך משתנה היחס ומכונים בתואר "בנים", המעביר בניו בין גזרי ים סוף, וראו בניו את גבורתו, מלכותך ראו בניך. וצריך להבין מדוע מתחילים בלשון עם ומסיימים בלשון בנים.

ונראה כי כשהיו ישראל במצרים עדיין לא היו בדרגת בנים, מפני שהיו במי"ט שערי טומאה של טומאת מצרים, ואפילו בשעת היציאה ממצרים עדיין נקראו עם ולא בנים, וכפי שמוזכרים בנוסח הברכה "ויוצא את עמו ישראל מתוכם", ורק לאחר מכן בשעת קריעת ים סוף אז "המעביר בניו בין גזרי ים סוף", היינו שבקריעת ים סוף זכו והתעלו לדרגת בנים, ואז השיגו קרבת אלוקים כמו אב ובן.

ובאמת בקריעת ים סוף זכו להשגות גבוהות מאד, וכמו שאמרו במכילתא "ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי בנבואה", וכן הובא בפירש"י על הפסוק (שמות טו, ב) "זה אלי ואנוהו" שהקב"ה נגלה עליהם בכבודו והראו אותו באצבע, ואת כל ההשגות האלו השיגו רק בקריעת ים סוף. וצריך להבין מה נשתנה בקריעת ים סוף שהגיעו לדרגות גבוהות מה שלא זכו ביציאת מצרים.

ונראה הטעם בזה, כי הנה בפסוקי שירת הים יש להעיר שבתחילה כל הפסוקים כתובים בלשון נסתור, וכגון אשירה לך כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה בים - לא כתוב "גאית" אלא "גאה", ולא כתוב "רמית" אלא "רמה", וכן אחר כך עד תהומות יכסיומו וגוי כתוב בלשון נסתור, ומשם נהפך הלשון לנוכח: ימינך השם נאדרי בכוח וגוי, וברוב גאונך תהרוס קמיך וגוי, וברוח אפיך נערמו מים וגוי, מי כמוך באלים וגוי, עד סוף השירה, וצריך להבין מדוע נשתנה הלשון.

ויש לפרש כי בתחילה אמרו שירה בלשון נסתור, מפני שעדיין לא היו בדרגת אמונה גבוהה כל כך, והיינו מפני שבתחילה ראו את המצרים ואז לא היה שייך שיזכו להשגות גבוהות באמונה, לכן כל זמן שראו את המצרים אמרו שירה בלשון נסתור, ורק לאחר "תהומות יכסיומו ירדו במצולות כמו אבן", היינו לאחר שטבעו המצרים ונתכסו בים וכבר לא ראו אותם יותר, אז זכו לכל ההשגות הגבוהות באמונה, ואז ראו את האמונה בחוש ואמרו שירה בלשון נוכח.

והטעם בזה כי כל זמן שהמצרים היו קיימים בעולם וכלל ישראל ראו אותם, זה השפיע על כלל ישראל חיסרון בדרגה, וכפי שמצינו אצל אברהם אבינו (בראשית יג, יד) "והשם אמר אל אברם אחרי היפרד לוט מעימו", ופירש"י, "כל זמן שהרשע עימו היה הדיבור פורש ממנו", והיינו שכל זמן שהיה אברהם בסביבתו של לוט זה הרחיק ממנו את הקדושה ולא יכול לקבל נבואה, וכך גם בני ישראל ביציאת מצרים לא יכלו לזכות לדרגות הגבוהות עד שנאבדו המצרים מן העולם.

וכשטבעו המצרים בים ולא ראו אותם יותר, אז זכו ישראל לכל ההשגות הגבוהות של בהירות האמונה, ואז כבר יכלו לומר שירה בלשון נוכח מפני שראו את האמונה בחוש, ובאותו הזמן התעלו לדרגת בנים

שמתאמץ הרבה בתורה, ולומד בהתמדה גדולה כמו שהיו לומדים פעם, אבל רוב הציבור אינם זקוקים למנוחה מיוחדת בשבת.

וכן גם ערב שבת הוא זמן של הכנה לשבת וכבר מתנוצצת בו קדושת השבת, וידוע מה שאמרו חז"ל כי הגיהינום שובת בשבת, ובספר יסוד ושורש העבודה כתב שאם נשמתו של אדם בגיהינום, מוציאים אותה מן הגיהינום כבר ביום ששי בשעה שהיה רגיל בעולם הזה לשבות, והחפץ חיים (בספר שם עולם פי"ד) כתב בשם גדול הדור אחד "דנחשב לאיש ההוא זמן שבת מעת שהתחיל בערב שבת להתעסק בצרכי שבת ומגינה עליו זכות השבת", והיינו שאם אדם מקבל שבת בשעה מוקדמת ומוסיף ומרבה זמן בתוספת שבת, מוסיפים לו עוד מנוחה מהגיהינום.

ויש אנשים שבערב שבת לאחר מנחה גדולה כבר לבושים ומוכנים בבגדי שבת, ויושבים ועוסקים בתורה עד כניסת השבת, מי שעושה כך מרוויח שלא יהיה בגיהינום, ואין לשער ולתאר את הרווח לזכות להיות אפילו רגע אחד פחות בגיהינום. אבל בדרך כלל לא שמים לב לזה.

תורה ומידות

מה נקרא התמדה? כתוב בקונטרס הנהגות ישרות מהגה"צ רבי יוסף זונדל מסלנט זצ"ל כי "בעת אשר יצטרך לעשות צרכי הגוף ההכרחיים כמו לאכול וכו' יראה לחשוב במחשבתו דברי תורה, ויראה לקצר בכל האפשרי, ולחשוב בכל עת אימתי אוכל לילך וללמוד", היינו גם בזמן שמוכרחים להפסיק ללמוד, צריך להשתוקק ולחשוב כל הזמן, מתי כבר יגמור את מה שצריך לעשות, ויוכל לחזור ללימודו.

ויותר מזה שייך גם לחשוב בלימוד, וכפי שאני מכיר יחידים שגם בזמן שאינם לומדים, תמיד הראש תפוס בתורה, וחושבים בדברי תורה, ולא מסיחים דעת מהתורה. יש הרבה דברי תורה שאפשר לחשוב עליהם, על מה שלמד ועל מה שרוצה ללמוד, או להתבונן בפירושי המילים בתפילה, וכן אפשר לעשות חשבון הנפש ולפשפש במעשיו. וידוע כי בקלם אמרו שגם במקומות שאסור להרהר בדברי תורה, אפשר לחשוב שם על פחיתות האדם, היינו פחיתות עצמו, מה החסרונות שיש לו.

אמנם אצל אחרים צריכים לראות רק את המעלות ולא את החסרונות, ושמעתי על מחנך בעל מידות טובות מאד שאמר פעם לילדים בכיתה שכל אחד יכתוב את המעלות שיש לשני, ולאחר שעשו ככה זה הוסיף הרבה מאד ושינה את כל הנהגה בין הילדים.

רבינו יונה בשערי תשובה (א, יח) מביא את הפסוק במשלי "בעלון צדיקים רבה תפארת ובקום רשעים יחופש אדם", ופירש בזה כי הצדיקים בזמן שהם עולצים ושמחים הם מפארים ומשבחים בני אדם על המעלות שיש בהם, ואילו הרשעים בזמן שהם קמים ושולטים, מחפשים מומי בני אדם ורואים רק את החסרונות.

צריכים לראות תמיד את המעלות שיש בבריא, וכמו שכתב בחובות הלבבות (שער הכניעה פי"ו) "ונאמר על אחד מן החסידים, שעבר על נבלת כלב מסרחת מאד, ואמרו לו תלמידיו כמה מסרחת נבלה זאת, אמר להם, כמה לבנות שיניה, ונתחרטו על מה שסיפרו בגנותה", והיינו מפני שצריכים להתרגל לראות את המעלות בכל דבר.

וכן יש להיזהר בשמירת הלשון, שיש כאלה שנעשה טבע אצלם לדבר לשון הרע, צריכים להיזהר מאד שלא לומר דברי ביקורת על אף אדם, והחפץ חיים מאריך בהרבה אופנים ששייך לשון הרע, ולפעמים מתוך שבחו בא לידי גנותו, ובספר שמירת הלשון (שער התבונה פי"ג) כתב על הגאון רבי רפאל מהמבורג זצ"ל, שלעת זקנתו נזהר שלא להזכיר בפיו שום שם אדם, כדי שלא יבוא להיכשל באיסור לשון הרע.

ואמנם מסתבר שאם מספרים מעשה טוב על אדם גדול בדרך לימוד אין לחוש שיבוא לידי איסור, ואדרבה יכולים ללמוד מן המעשים הטובים, וגם בגמרא מובא הרבה פעמים בדרך לימוד מעשים שסיפרו אמוראים והזכירו את שמו של בעל המעשה.

ידוע הרבה עובדות מגדולי ישראל שיש ללמוד מהנהגתם, ונזכיר שתי עובדות ממרן החזו"א זצ"ל ומרן הגרי"ז זצ"ל, כיצד היו מידותיהם הטובות, ועד כמה השתדלו שלא לגרום חייו חלישות הדעת.

וכך היה מעשה עם מרן החזו"א זצ"ל, שפעם הגיע אליו אדם מתל אביב ובפיו קושיא, כי בספר חזון איש כתב שאלה באיזה ענין, והשאלה הזו כבר כתובה בירושלמי, וכיצד יתכן שהחזו"א לא ציין לדברי הירושלמי בזה, ופתח והראה לחזו"א את דברי הירושלמי בפנים, והחזו"א עיין ואמר, נכון, נכון, והסכים עם ההערה.

ולאחר שיצא השואל התחיל החזו"א לחשוב אולי לא הבין שהסכמתי לדבריו, ושמא הוא חושב שיש לי תירוץ ואני משתמט מלענות לו, וחשש שמא גרם לו חלישות הדעת, ושלח את תלמידו הגרש"פ שטיינברג זצ"ל שייסע במיוחד לתל אביב ויחפש אחריו ויקרא לו, והגרש"פ לא הכיר את השואל, רק פעם אחת ראה אותו אצל החזו"א, אבל נסע לבית הכנסת הגדול בתל אביב ששם היו מגיעים הרבה אנשים, ופגש אותו באחת התפילות, ואמר לו כי החזו"א מבקש שיבוא אליו.

והזכיר אותו אדם למרן החזו"א, והחזו"א התחיל להסביר לו כי בזמן שכתב את הספר לא ידע את הירושלמי מפני שאז למד בבית הכנסת בוילנא, ושם לא היו מצויים ספרים, וגם תלמוד ירושלמי לא היה שם, ולא היה שייך שידע את הירושלמי, [והסביר לו את כל זה מפני שאם היה אומר סתם שאינו יודע ירושלמי לא היה מאמין לו].

ויש ללמוד מהנהגתו וממידותיו הטובות שטרח ושלח שליח מיוחד לחפש אחריו ולקרוא לו, כדי שלא יקבל חלישות הדעת.

וכעין זה היה מעשה עם מרן הגרי"ז זצ"ל שפעם הגיע אליו תלמיד חכם גדול ושאל אותו כמה קושיות בענייני קדשים, והגרי"ז שמע את הקושיות, ועל כל קושיא אמר נכון, נכון, והתכוון לומר שהקושיות הן טובות ואין לו תשובה, אבל אחר כך התחיל הגרי"ז לחשוש שמא הלה לא הבין כוונתו, ושמא הוא חושב שהשתמט מלענות לו.

ושמר הגרי"ז את המקרה בלבו שנה שלמה, עד שהגיע אליו אדם אחד מעיר מגוריו של אותו תלמיד חכם, ואמר לו הגרי"ז כבדרך אגב כי לפני שנה היה אצלי פלוני מעירכם, ושאל אותי קושיות טובות שלא היה לי תשובה לענות עליהם, ונתכוון הגרי"ז שהלה ילך ויעביר לו את הדברים ובכך יפסיק את דעתו. זוהי הנהגת מידות טובות של גדולי ישראל, לחשוב על השני, ולהיזהר שלא לגרום חלישות הדעת.

ועכשיו בערב הפסח זהו זמן שיש בו הרבה ניסיונות במידות, מפני שצריכים להכין צרכי הפסח, ויש לחץ בבית לעזור ולהספיק הרבה דברים עד החג, וצריכים לעמוד בניסיון ולהיות במצב רוח טוב, לא להתרגש ולא להתרגז, ולהתאפק ולא לכעוס, זהו זמן שמשוגל להתעלות וגם יש בו הרבה ניסיונות של ירידה, יהי רצון שנוכח לסייעתא דשמיא לעמוד בכל הניסיונות, ונוכח לפסח כשר ושמו!

לעילוי נשמת
מרת **פורטונה מזל זיאת** ע"ה
ב"ר **יעקב חילו** ז"ל
נלב"ע ח' ניסן תשע"ב
תנצב"ה

לעילוי נשמת
מרת **שושנה חשאי** ע"ה
ב"ר **אהרן סמין** ז"ל
נלב"ע י"ד ניסן תשע"א
תנצב"ה